

LOMMEN

Nr 38
Vår 2007

Lommens navn har rødder i kulturlandskabet: "Lomme" er et svensk navn for planten *Capsella bursa-pastoris* som på dansk hedder Hyrdetaske (herdeväska); på norsk Gjærtaske. Ligesom hyrdens lomme, rummer Lommen forskelligt nyttigt. Snarere information og inspiration end knive, proviant og fløjter.

Det seje skind af fuglen Lom har været brugt til hatte og (hyrde-)tasker. Det gør vi ikke mere, men naturen er stadig en kilde til fantasi og virkelyst.

Lungsdalen nær Hol (se s 7) Foto: Gunvor Synnøve Green.

Herluf Bidstrup	2	Hyresfår	15	Kørsel på oldtidsagre	24
Årsmøde i Hallingdal	3 - 7	Mimes Brønn frøspredning	16	Forbundsstrategi	25
Fanitullen	8	Biodiversity	18	Bidrag til Lommen	26
Stier ved Besseggen	10	Mad og Miljø i Norden	19	Medlemmernes Blad	27
Norsk Kulturarv	12	Köttstuvning	22	Praktisk info mm	28
Knäckäppelpaj	23				
Slåttefestival Hjartdalen	13				
Slåttekurs Ryghsetra	14				

Herluf Bidstrup

Lommen har tradition for at præsentere tegnere og tegneserier. Første version af nr 38s forside var tegnet af Herluf Bidstrup.

Herluf Bidstrup, dansk satirisk tegner 1912 – 1988, huskes endnu af mange danskere - og af langt flere borgere i de tidligere sovjetiske lande. Som overbevist moskvatro kommunist, blev Bidstrup kraftigt promoveret i ”den virkeliggjorte kommunismes” hjemlande. Og højt elsket af et stort publikum. Sine sidste år tegnede han regelmæssigt stereotype antikapitalistiske satiretegninger i dagbladet ”Land og Folk”. I de sovjetiske ideologers øjne et kærkomment budskab fra et øjenvidne om Vestens råddenskab.

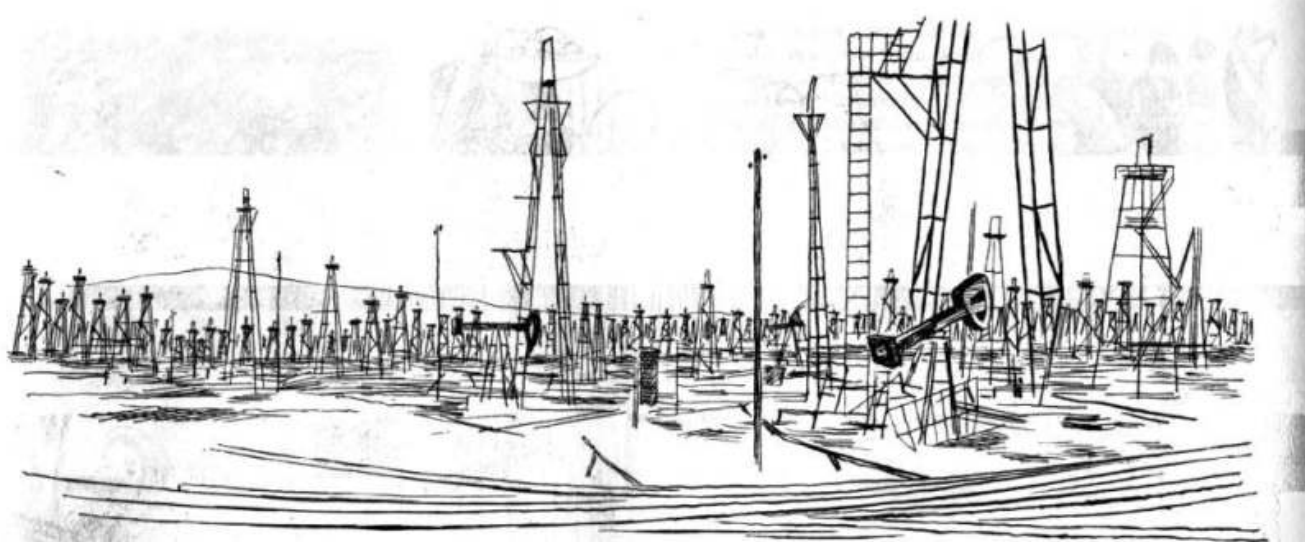
Men Bidstrup tegnede også meget andet. Fx de populære ordløse ’Bid og Vid’-serier, ofte med kærlige karikaturer fra hverdagslivets genvordigheder.

Eller småfilosofisk-ironiske kommentarer som fx forsiden om turismens tvetydige værdi.

(Lommen 38 skulle have været temanummer om turisme: *Kontakter, Kontanter, Konflikter, Kontrol. Men vi fik så lidt om emnet at temaet -og forsidedegningen- udgik.*)

Og fine rejseskildringer, bl a fra lande øst for ”jernetæppet”. Han var ingen stor skildrer af nordiske kulturlandskaber. Det var mest mennesker, og deres adfærd og dårskaber, der fascinerede ham.

I anledning af ”**Industrikulturens år**”, 2007, er her hans skildring af et industrikultiveret landskab:

Baku er hovedstaden i Sovjetrepublikken Azerbaidjan. Byen er smukt beliggende på bjergskråninger ved det Kaspiske hav. Et imponerende stakit af olieborerårne afgrænser byen langs havet. Før revolutionen blev azerbaidjanernes olie og blod udsuget af udenlandske kapitalister, som af tsarregimet havde fået koncession på Bakus olie. De svenske brødre Nobels rigdomme stammer fra udbytningen af olien og arbejderne, som måtte leve og arbejde under forhold, som var elendigere end tugthusfangers. 16 timers arbejdsdag uden afbrydelser. Lønnen udbetaltes i naturalier: vand og brød. Også Rotschild fra Paris Bank og den senere USA-præsident Hoover var med til at udbytte azerbaidjanerne. Ved revolutionen mistede udlændingene deres koncessioner. Nu ejer sovjetborgerne selv deres naturrigdomme og nyder selv frugterne af deres arbejde, der fremskaffer mange gange mere olie end for 50 år siden.

Kilder: Herluf Bidstrup: **Set i Sovjetunionen**. APNs forlag 1968

<http://www.geocities.com/Paris/Arc/6990/brow.htm>

http://www.tegneseriemuseet.dk/2004/art_bidstrup.htm

Mere om Bidstrup: <http://bidstrup.cc/slaegt/>

Комиксы Херлуфа Бидструпа (på <http://www.bidstrup.ru/>)

Hanne Abildgaard: **Herluf Bidstrup Satire og humor** Udstillingskatalog Arbejdermuseet Kbh 2004.

NKF's konferanse 9-12. august 2007

Nordisk Kulturlandskapforbund har gleden av å invitere til konferanse i Hallingdal, Buskerud, Norge. Vi håper å se så mange som mulig, både gamle og nye ansikter. Så vær aktive og inviter med alle som er interessert i kulturlandskapet med alle dets innfallsvinkler.

Vi vil tilbringe dagene i kommune Ål, Hol og Hemsedal, som ligger øverst i dalen. Nedenunder vil vi gi litt informasjon om stedet vi skal ha samlingen, programmet og ikke minst selve påmeldingen. Programmet er meget allsidig, og bør interessere svært mange. Vi kan love fire flotte dager i Hallingdal!!

Om Hallingdal

Her er me

Hallingdal ligg i nordre del av Buskerud fylke. Dalføret er om lag 15 mil langt og strekkjer seg frå Gulsvik ved Krøderen til grensa mot Hordaland og mot Sogn og Fjordane. Arealet er på 5840 kvadratkilometer. Det er seks kommunar i dalen, Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål og Hol. Området omfattar sidedalane Rukkedalen i Nes, Nordbygdane i Ål, Hemsedal samt Dagali, Skurdalen og Øystre Hol alle tre i Hol kommune.

Geografisk spenner Hallingdal frå Flå der bygda ligg på gammal havbotn, om lag 150 meter over havet, til høgfjell opp i mot 2000 meter over havet. Rundt 70 prosent av arealet ligg meir enn 900 meter over havet. Av dette skjønar me at dei lokale klimavariasjonane kan vera store innanfor dette området. Sentralt i geografien står relativt flate fjellareal som ligg frå 700 til 1100 meter over havet. Desse store viddene, stølsvidde har vorte brukt om dette arealet i nyare tid, ligg lett tilgjengeleg, er greie å ferdast på og har stabilt og ikkje for verhardt klima for friluftaktivitetar.

Reiselivet i Hallingdal er mangfaldig. Tilbodet om aktivitetar spenner frå badeliv sommartid til alle typar skiaktivitetar og meir ekstreme vinteraktivitetar som iskltring og skisegling. De fleste som reiser hit kjem for å kombinere aktivitet med rekreasjon. Det fører til at dei vil ha godt tilrettelagde aktivitetar med gode skiløypenett og alpinanlegg vinterstid. Sommartid er det turstigar, fiske- og badetilbod som fengjer flest.

Kombinasjonen sommar og vinteraktivitetar gjer at Hallingdal har turistsesong praktisk tala heile året.

Me blir fleire

Hallingdal er i dag eit område med vekst i folketalet, og er ein av dei få distriktsregionane i landet som har opplevd ei auke i folketalet det siste 10-året. I alt var det ca. 20.500 innbyggjarar ved årsskiftet 2000-2001. Veksten skriv seg først og fremst frå utviklinga innan turistnæringa. Prognosane frå Norsk institutt for by- og regionforskning bereknar vekst i folketalet i Hemsedal, Gol og Nes dei neste åtte åra. For Hemsedal sitt vedkomande reknar ein med at veksten blir på heile 22,2 prosent. I kommunane Ål, Hol og Flå reknar ein med ein liten tilbakegang i folketalet. Også handel og tenesteytande næring utviklar seg bra. Jordbruket er, som elles i landet, inne i ei kraftig omstilling der talet på bruk stadig går ned.

Tre store lyft

Hallingdal er frå gamalt av eit jordbruksområde. Med plassering langs ferdselsvegane mellom aust og vest vart handel tidleg ei næring som ikkje berre baserte seg på den lokale marknaden. Hallingane var, mellom anna, tidleg ute med å føre krøtter over langfjella for sal. I moderne

tid har næringsutviklinga i Hallingdal hatt tre kraftige lyft. Det fyrste kom med bygginga av Bergensbanen tidleg i dette århundret. Den 60 mil lange banen vart bygd i fleire etappar og rundt 15 mil går gjennom Hallingdal. Det neste lyftet kom med kraftutbygginga som starta like før andre verdskrigen. Anleggstida varte til mot slutten av syttitalet. Fyrst vart det gjort enorme investeringar som skapte arbeid og aktivitet i byggeperioden. Sidan vart kommunane velsigna med gode årlege inntekter frå drifta av kraftverka. Det tredje store lyftet skjer no. Investeringane i turisnæringa kom for alvor i gang utover på sekstitalet. Utviklinga har skote kraftig fart det siste tiåret.

Fakta om Ål, kommunen hvor vi skal bo.

Innbyggjarar	4800
Flatemål	1173 km ²
Høgaste fjelltopp	Raudbergnuten 1819 moh.
Kvar?	Hallingdal, Buskerud Fylke
Tilkomst	RV 7 Oslo-Bergen, NSB Bergensbanen, Norway BussExpress
Næringsliv	Landbruk, reiseliv, helse, service, media

Ål er ei bygd midt i Sør-Noreg. Avstanden frå Oslo er 22 mil og frå Bergen 24 mil. For tida er me i underkant av 4800 ålingar. Flest folk bur det i kommunesentrumet Sundre, men det er òg mange som soknar til grendene Torpo, Leveld, Vats og fleire. Kommunen er den største i Hallingdal når det gjeld innbyggjartal og nest størst i flatemål. Administrasjonsspråket er nynorsk.

Ål er ei fjellbygd. Jernbanestasjonen ligg 437 moh., men fleire av grendene ligg mykje høgare.

Landbruk er den viktigaste næringa i Ål, og kommunen er den største husdyrkommunen i Buskerud. Grovfôrbaserte produksjonar som sau, kyr og geit er einerådande. Fjellbeita er ein grunnleggjande ressurs for husdyrhaldet. Industri, reiseliv og service er andre viktige næringar i kommunen

Kultur og folkemusikk har lange tradisjonar i Ål. Den Norske Folkemusikkveka samlar utøvarar frå inn- og utland til kappleik, kurs og konsertar i slutten av mai kvart år. Rosemålarakunsten har sterke røter i Ål og fleire av dei beste rosemålarane i landet kjem herifrå. Ål kulturhus vart opna i 1992. Det er eit regionalt kulturhus for heile Hallingdal. Huset rommar elles blant anna ei permanent utstilling av den tysk-norske grafikaren Rolf Nesch som budde og arbeidde i kommunen i 25 år.

I Ål er det gode tilhøve for friluftsliv, og kommunen vart kåra til årets friluftskommune i 1997. Særleg fjellområda byr på fantastiske turopplevingar.

Hemsedal og Hol

Dei to andre kommunane vi skal være i, kjem det informasjon om under konferansen.

PRAKTISKE DETALJER:

Vi benytter kun medlemspris i år, siden vi har gratis medlemskap ut 2007. Deltar man på årsmøtet, er man automatisk medlem ut året. Vi skal bo på Torpomoen som ligger i Ål i Hallingdal. Stedet har tidligere vært Heimevernsskole og egner seg godt til større arrangementer. De har god standard og alle fasiliteter vi behøver, les mer på www.torpomoen.no

Prisen inkluderer overnatting, mat og alle utflukter torsdag til søndag morgen. Programmet søndag kommer som vanlig i tillegg.

Land	Enkelt rom torsd-sønd	Dobbelt rom torsd-sønd	Arrangement søndag	Kontonr. for det enkelte land	Påmelding til det enkelte lands kontaktperson
Norge	2 900 NOK	2 300 NOK	700 NOK	0533 07 03603	
Sverige	3 200 SEK	2 550 SEK	775 SEK	775209-0	
Finland	360 EURO	285 EURO	85 EURO	800018-70845295	
Danmark	2 650 DKK	2 100 DKK	630 DKK	1551 8965080	

PÅMELDINGSFRIST 1. JUNI 2007.

Da skal deltakergebyret være innbetalt på det enkelte lands konto. Merk innbetalinga med "Årsmøte 2007"

Vi anbefaler å melde seg på tidlig for å sikre seg plass. Noen av stedene vi skal besøke har begrensa kapasitet. Nordisk Kulturlandskapsforbund forbeholder seg også retten til å avlyse arrangementet om det ikke blir tilstrekkelig påmeldte.

Foto: Gunvor Synnøve Green

Det er mulig å komme til Torpomoen med både tog og buss fra Gardermoen. Toget går helt fram til Ål, men det er og mulig å hente dere på Gol. Gi i så fall beskjed om det i god tid. Togtabeller kan dere finne på <http://www.nsb.no/>. Det er også gode muligheter for å ta bussen <http://www.fjord1.no/>. Ta kontakt så hjelper vi dere med å finne den beste måten og komme fram på.

Programmet på søndag avsluttes slik at dere som ønsker å ta toget/bussen fra Gol kl. 14.23, kommer dit i god tid. Søndagen går turen til Hemsedal, så kjører vi via Gol for så å returnere til Torpomoen, slik at de som har bil der får henta den.

Håper vi sees til begivenhetsrike dager i Hallingdal. Vi kan love et flott kulturlandskap og god tradisjonsmat.

Mvh NKF Norge

NORDISKA KULTUR-
LANDSKAPSFÖRBUNDET

NORDISK KULTUR- LANDSKAPSFORBUNDS konferanse og årsmøte 9-12. august 2007

Program

TORS DAG 9. AUGUST

Deltakarane kjem i løpet av dagen

- 16.00** Avreise frå Torpomoen med buss til Trettestølane
16.45 Gåtur i stølslandskapet
18.00 Mat på stølen <http://www.kulturstreif.no/servlets/dispatcher?siteNodeId=490811>
Velkomen til Noreg
v/ leiar i Nordisk Kulturlandskapsforum Pål Morten Skollerud
Velkomen til Ål v/ ordførar Torleif T. Dalseide
Underhaldning
22.00 Attende til Torpomoen

FREDAG 10. AUGUST

- 08.30** Avreise frå Torpomoen
<http://www.torpomoen.no/article.asp?w=1602183&x=4436&level1=951887>
09.15 Nedrestøl i Nord Skurdalen, kolmiler og jernvinneanlegg
11.05 Tuftebrui, restaurert bru bygd i ein utkraga tømmerkonstruksjon.
Servering av grønnsakssuppe.
13.00 Sagen hjå Heidi og Roar Strand (gardbrukarar og mangesyslarar).
Komplett anlegg ved elva med kraftverk, smie og korntørke. Hol
kommune sitt tusenårsminne.
15.25 Nedremyrstølen hjå Kari Nedremyr (gardbrukar). I 2006 fekk ho
den nasjonale Budeieprisen for innsatsen med tradisjonell stølsdrift
og servering for turistar.
Stølskost. <http://www.kulturstreif.no/servlets/dispatcher?siteNodeId=490825>
17.00 Attende på Torpomoen
18.30 Årsmøte <http://www.hallingkost.com/servlets/dispatcher?siteNodeId=586918>

20.00 Årsmøtemiddag.
lokal festmat; småmat med lefsekling. Underholdning

LAURDAG 11. AUGUST

08.30 Avreise frå Torpomoen

09.00 Leveld. Aktivt jordbrukslandskap med høg kulturhistorisk verdi.
Rusletur med orientering om grenda og botanikken i beiteområda ved lokal gardbrukar og botanikar.

10.30 Rødungstølen, vasskraft og hyttebygging.
Marit Torsrud Nerol (gardbrukar og landbruksforvaltar) orienterer medan me køyrer innover fjellet.

12.30 Valfri gå- eller båttur til Iungsdalen

13.30 Iungsdalshytta. Målebete og kulturelt innslag.
<http://www.iungsdalen.no/>

14.30 Skarvheimen fjellfisk. Geirmund Tormodsgard (styrar på Iungsdalen Turisthytte)og Kirsti Skrattegard (gardbrukar) syner fram nedlegging av rakafisk
<http://www.kulturstreif.no/servlets/dispatcher?siteNodeId=585717>

15.30 Fjellvandring i Iungsdalen med fokus på beiting og botanikk ved Geirmund Tormodsgard m.fl.

17.00 Fiskemiddag i Iungsdalen
Vertsskapet fortel om drifta si, samarbeidet med Den Norske Turistforening og satsing på tradisjonsmat.
Kulturinnslag

19.30 Toviken. Orientering om Fødalsdrifta - stort fellesbeite for sau i Fødalen Landskapsvernområde.
Demonstrasjon av opplegg for sortering av sau.

21.00 Attende på Torpomoen.
Det blir sett fram enkel mat og drikke for svoltne sjeler

SUNDAG 12. AUGUST - EKSTRADAG:

09.00 Avreise frå Torpomoen
Me køyrer over fjellet til Hemsedal. Sissel Carlstrøm (hemsedøl og seniorrådgjevar hjå Riksantikvaren) fortel om tidleg busetnad i fjellet. Stopp på Skarvanstølen hjå Bjørg Torsteinsrud og Svein Furuhaug. På vegen ned mot Hemsedal vil ordførar Oddvar Grøthe drøfte utfordringar omkring kulturlandskap, landbruk og turisme.
<http://www.hemsedal.kommune.no/apps/pbcs.dll/forside>

Mat på Hemsegarden (samdriftsfjøs og ysteri)
<http://www.hemsegarden.no/>

13.10 Mjølkeproduksjon i samdrift. Vitjing i det nye samdriftsfjøset på Jordheim. Diskusjon om plassering av store bygg i kulturlandskapet.

NB! Me blir mykje i fjellet desse dagane.
Ta difor med **gode sko, ullundertøy og vind- og vasstette klede.**

Fanitullen

I hine haarde Dage
Da ved Øldrik og Svir
Hallingdødens Knivblad
Sad løst i hans Slir,-
Da Kvinderne til Gilde
Bar Ligskjorten med,
Hvori de kunde lægge
Sin Huusbonde ned:

Stod der et blodigt Bryllup
I Hemsedal ensteds,
Hvor Leg og Dans var tystnet
Og Karlene slog Kred
Thi midt paa Gulvets Tilje,
I den mandslagne Ring,
Sto To med dragne Knive
Og eet Belte spendt omkring.

Og som udskaarne Støtter
I hvilende Ro
Staae endnu fire Karle
I Kredsen om de To.
De løfte Tyrilyser
Mod det sorte Bjelketag,
Hvor Røgens Hvirvler samles
Til et rugende Lag.

Forgjeves tvende Kvinder
Med Hyl trænge frem,
At bryde det faste Gjærde,
Der er stillet foran dem.
De kastes vredt tilbage
Af de muskelstærke Mænd-
Og Spillemanden rolig
Gaar til Kjellertrappen hen.

Nu skal han ned og tappe,
Thi den seirende Mand
Kan sagtens vel behøve
At kysse Bollens rand.
I Bæltespenning nappes
De kun med Blodets tab,
Saa maa vel Aaren fyldes
Fra Tønnetudens Gab.

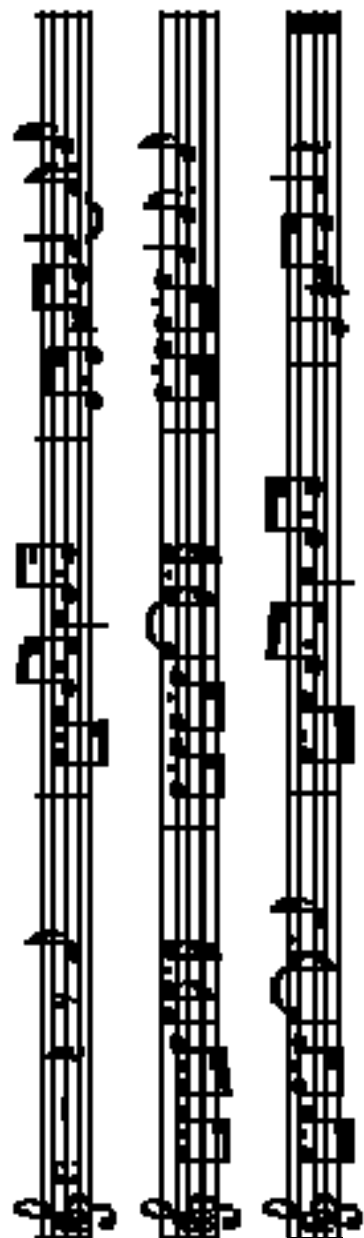
Men da han stod i Kjældren
Han saa i et blaaligt Skin
En sidde der paa Tønden
Og stemme Felen sin.
Og Karlen holdt den omvendt,
Tæt opp til Brystet klemt,
Og gav seg til at stryge,
Saasnaart han havde stemt.

Det var et Spil, som duet:
Det klang som vred Mands Ord.
Som Hug af staalsatt Bile,
Og som Næveslag i Bord.
Det jubled og det hulked
I den skumle Kjelderhal,
Da Slaatens Toner endte
Med et rungende Mandefald.

Taus Spillemanden lytted
Til de mægtige Løb
Det var som Spillet Hvirvler
Ned ad Ryggen ham krøb.
Saa spurgte han den Anden:
"Hvor lærte du den Slaat?"
Han svared:"Det er det samme,
Men mind dig den blot!"

Nu Manden ned seg luded
Og efter Tappen tog-
Da saa han Hestehoven,
Som Takt mot Tønden slog.
Han glemte rent at tappe,
Han sprang i Stuen op-
Der løfted de fra Gulvet
Den faldne Mandekrop.

Fanitullen kaldes
Endnu den vilde Slaat,
Og Dølene den spille,
Og spille den godt.
Men lyde de grumme Toner
Under Øldrik og Svir,
Da løsner atter Kniven
I Hallingdødens Slir.

Jørgen Moe fra Dalene, episk-lyriske Digte, 1849

Fanitullerier

Fanitullen er navnet på en kjent slått som finnes i varianter i Hallingdal og Telemark.

Til slåttene hører et **historisk sagn**.

Den overleverte fortellingen er knyttet til en barnedåp i Hovet i Hol i 1724, der to unge gutter, Ådne Sindrol og Levord Haga, kom i trette og deretter i slagsmål. Levord ble drept, mens Ådne, under trussel om dødsstraff flyktet over fjellet til Numedal. Hendelsen er referert i samtidige rettsdokumenter fra tingskriveren i Ål.

En annen variant legger sagnet til Hemsedal.

Diktet

Denne fortellingen var så fengende at Jørgen Moe skrev en versjon av den på vers i 1850-årene, mens nasjonalromantikken var på sitt mest intense. Her foregår handlingen i et bryllup i Hemsedal, og Jørgen Moe har lagt til ekstra dramatiske effekter, som beltespretting, selv om det ikke er dokumentert at de to slagsbrødrene slåss på den måten. Moe har trolig også hatt tilgang på andre kilder og fortellere.

Slåtten som er knyttet til fortellingen, skriver seg etter sigende fra kjøgemesteren i gildet, som var på vei ned i kjelleren for å fylle en kanne med øl. Mens han var der nede, så han en mann sitte på øltonna med ei fele, og spilte en slått han ikke hadde hørt før. Mannen holdt fela motsatt vei, med halsen inn mot bringa, og slo takta på tønna med en hestehov i stedet for med venstre foten. Det var tydelig at dette var djevelen. Kjøgemesteren sprang opp igjen, og fant at den ene av slåsskjempene lå død på tunet.

Slåtten det her er snakk om, spilles vanligvis på trollstilt, altså A-E-A-Ciss. Dette gir en egen eiendommelig melodisk følelse. En variant fra Hallingdal har stemmingen A-E-A-E. Den spilles vanligvis som halling, men i Telemark utføres den mest som lyarlått, og denne formen legger mer vekt på det tragiske elementet i slåtten.

Den formen som i dag er mest brukt, skriver seg fra spelemannen Odd Bakkerud, som vant Landskappleiken med denne slåtten i 1968. Han hadde bygd den ut på grunnlag av en eldre og knappere variant. Slåtten regnes i dag som et bravurnummer på hardingfele og brukes ofte til lausdans. En annen kjent variant av slåtten skriver seg fra Alfred Maurstad, som brukte den som signaturslått når han spilte hardingfele. Felles for begge formene er at de legger vekt på villskapen i fortellingen.

Tradisjonen rundt slåtten tilsier allikevel at man skal være varsomme med å bruke den, fordi den egger til slagsmål. En teori går ut på at slåtten er svært gammel, og brukt rituelt. Spelemannen tok fram Fanitullen når han skjønnte det ikke lenger var håp om fredelig løsning på en trette. I motsatt fall spilte man gjerne gangaren Meglaren. Slåtten skriver seg dermed fra en tid da spelemannen hadde flere rituelle funksjoner enn bare å spille til dans.

Hentet fra «<http://no.wikipedia.org/wiki/Fanitullen>»

Maleri: Theodor Kittelsen: Soria Moria.

Steinsetting av stier i tilknytning til Besseggen. *Andreas Øvergaard*

Jotunheimen og Besseggen har en sentral plass i den norske folkesjelen. Det storslåtte landskapet har siden siste halvdel av 1800-tallet hatt en sterk tiltrekningskraft på fjellvandrere fra både inn- og utlandet. Jotunheimen nasjonalpark ble opprettet i 1980. Besseggen, som går mellom turisthyttene Memurubu og Gjendesheim, er ved siden av turen til Galdhøpiggen den mest besøkte ruten i Jotunheimen.

Besseggen er også et viktig element i markedsføringen av turistbedrifter i området.

I vårt nasjonalepos «Peer Gynt» lar Ibsen Peer beskrive eggen slik:

Har du sett den.

Gjendin-eggen noen gang?

Den er halve milen lang,
hvass bortetter, som en lå.

Utfør breer, skred og lider, rakt nedover uren grå,
kan en se til begge sider lukt i vannene,
som blunder svarte, tunge,
mer enn trettenhundre alen nedenunder.-

Er det rart at enkelte eldre fjellvandrere ble betenkt da det for et par år siden ble annonsert at det «skulle legges trapper i Besseggen»?.

Så galt var det imidlertid ikke. Selve eggen er solid fjell, og slites ikke så lett. Det var de nederste delene av stiene fra h.h.v. Memurubu og Gjendesheim som skulle utbedres. Hvor mange som går Besseggen hvert år er usikkert, men det er anslått til å være 40-50000 personer. Nederst går stiene tildels i morenemark, og den store trafikken har ført til sterk markslitasje og erosjon, slik at tiltak var nødvendig.

En prosjektbeskrivelse ble lagt frem av

forvaltningsorganene sammen med Turistforeningen tidlig 2005. Målene for prosjektet er:

-Bygge opp kompetanse på kvalitetsmessig stitilrettelegging/erosjonsforebygging basert på internasjonal erfaring.

-Gjennomføring av tiltak på stiene tilknyttet Besseggen.

-Utrede behov for tyngre tilretteleggingstiltak på andre stier i nasjonalparken.

-Utarbeide vedlikeholds- og driftsplan.

Totalt ble kostnadene for anleggsarbeidet anslått til 3,7-4,7 mill Nkr, med vedlikeholdskostnader på ca. Nkr 20.000 pr. år. Dette er den største enkeltbevillingen til et enkelt prosjekt i en nasjonalpark noensinne.

Det var begrenset erfaring med denne typen tilretteleggingstiltak i Norge, og det var derfor nødvendig å trekke på erfaringene fra tilsvarende arbeid i Snowdonia Nasjonalpark i Wales.

Steinuttak i nasjonalparken er ikke tillatt. Stein av samme type som finnes lokalt må derfor fraktes inn fra tilgrensende områder. Mye av arbeidet må utføres manuelt, men man forsøker å unytte bruken av minigravere og «jernhester» best mulig.

Arbeidet ble igangsatt sesongen 2005.

Befaring i mai 2006 viste at steinsettinger, vannrenner og revegeteringen anlagt året før oppfylte forventningene. Frosten hadde ikke endret plasseringen av stein i hverken sti eller vannrenner.

I 2006 begynte sesongarbeidet den 6. juni med steinsetting og revegetering på strekningen fra Gjendesheim. Nede ved parkeringsplassen ble det bygget to steintrapper. Det ble også satt opp to ferdselstellere for å få et bedre rede på hvor mange som benytter stien. Prosjektering av stien opp fra Memurubu ble også påbegynt.

Erfaring høstet de to første årene viser at arbeidet tar lengre tid enn opprinnelig planlagt. Prosjektperioden forslås derfor utvidet fra 3-5 år til 5-6 år.

En illustrert rapport fra arbeidet i 2006 er mottatt fra tidligere prosjektleder, og er lagt ut på hjemmesiden til NKF. Prosjektleder for arbeidet er Rigmor Solem ved Statens Naturoppsyn.

Nettadressen er <rigmor.solem@dirnat.no> og bildene her i artikkelen er fra rapporten.

Norsk Kulturarv Av Grete Horntvedt. Direktør i Norsk Kulturarv

NORSK KULTURARV PÅ OFFENSIVEN FOR KULTURLANDSKAPET

Norsk Kulturarv har som visjon *vern gjennom bruk* og har i år i gangsett et større prosjekt om endringer i kulturlandskapet etter at landbruks- og matdepartementet bevilget 1 mill kroner til prosjektet i 2006.

Norsk Kulturarv samarbeider med kulturlandskapscenteret i Hjartdal, Telemark om å videreutvikle nettstedet www.kulturlandskap.net slik at det skal bli enklere å finne frem til den informasjonen en søker.

Kulturlandskapsprisen

Under slåttefestivalen i Hjartdal 16. juni i år vil landbruksminister Terje Riis-Johansen for første gang dele ut Kulturlandskapsprisen til en person eller organisasjon som har gjort en spesiell innsats for kulturlandskapet. Under slåttefestivalen vil det bli arrangert et uoffisielt NM i slått. Tanken er at en allerede til neste år skal kunne arrangere NM i slått. Det blir liv og røre i den vesle bygda Hjartdal som med sine 400 innbyggere vil ha minst halvparten delaktig i slåttefestivalen.

Kurs og utstilling

Norsk Kulturarv vil utvikle kurstilbud i slått, både for barn og mer populærvitenskapelig for voksne. I tillegg vil det bli arrangert vandring i kulturlandskapet.

Det ventes stor interesse for en vandreutstilling om kulturlandskapet under slåttefestivalen.

Fagseminar – kulturlandskap i endring

Den 15. juni holder Norsk Kulturarv sitt

årsmøte på Lien Fjellgard i Svartdal. Fjellgården ligger akkurat innenfor grensen til nabokommunen Seljord, midt i en bratt li som er så karakteristisk for landskapet her. Attraksjonen blir det årvisse fagseminaret som denne gangen vil handle om kulturlandskap i endring.

Departementsråd i landbruks- og matdepartementet Per Harald Grue vil åpne seminaret og landbruksdirektør Ole Bakkebø fra Hordaland skal foredra om *Kulturlandskapet: Museum og kulisse eller kommunikasjon og næring?*

Norsk Kulturarv har fått med Anders Bryn, Norsk institutt for skog og landskap, Oskar Puschman, Statens Landbruksforvaltning og Ingvild Buen Gårnås, leder av kulturlandskapscenteret til å holde faglige innlegg. Før åpen meningsutveksling vil turbobudeja fra Vinje Bodil Norjordet avslutte de forberedte innleggene. Dermed er kulturlandskapet og de utfordringer som møter oss i fremtiden satt kraftig på kartet.

Norsk Kulturarv vil fortsette arbeidet med kulturlandskapets utfordringer fremover.

Kulturlandskapsenteret er så heldige å halde til i bygda der Slåttefestivalen går av stabelen, Hjartdal i hjarta av Telemark! I kjølvatnet av fjorårets jordbruksoppgjjer har Norsk Kulturarv inngått eit omfattande samarbeid både med Slåttefestivalen og Kulturlandskapsenteret, om opplysningsarbeid knytt til kulturlandskap. Kulturlandskapsenteret har m.a. fått i oppgåve å utvikle eit fagtilbod under Slåttefestivalen. Det faglege opplegget ved festivalen vil i år dreie seg om ei vandrestilling og eit føredrag om slåtteenger, samt markvandringar og omvisning i kulturlandskapet i Hjartdal. Miniseminar blir halde i samarbeid med Ann Norderhaug (Bioforsk). Ytterlegare informasjon kjem etterkvart på www.kulturlandskapsenteret.no

15. - 16. JUNI

Fredag :

Kl. 19.00: Inngang til kulturkveld i Kyrkjeparken, framsyning med Tusseleiken

Kl. 21.00: Konsert med **Annbjørg Lien, Kirsten Bråten Berg,**

Steinar Ofsdal og Bjørn Ole Rasch

Kl. 23.00: Pub på Hjartdal kulturkafé

Laurdag :

Kl. 10.00: Opning i Kyrkjeparken. I løpet av dagen har me fylgjande postar på programmet (detaljert program kjem seinare):

- **Slåttekjurranse / Slåtte-NM** med finale
- Vitjing av **landbruksminister Terje Riis Johansen**
- Utdeling av **Kulturlandskapsprisen**
- Kveding ved **Ingvill Buen Garnås**
- Utstilling med **Terje Grøstad**
- Diverse musikalske innslag
- Sal av lokal mat og husflid
- Familieførestilling med **Gråtass** og venene hans
- **Nybyrjarkurs** i ljaslått
- **Miniseminar** i regi av Kulturlandskapsenteret: Utstilling, føredrag og markvandringar med Ann Norderhaug og Ingvill Buen Garnås
- **Bygdekjeld** med Tone Jorunn Tveito, Leif Arild Sanden og lokale aktørar
- **Dans** til musikk frå E 76

Ved Hjartdal Turist- og bygdesentral er Frode Odberg koordinator for Slåttefestivalen. For påmelding til kjurransen eller meir informasjon, ring Frode på tlf 35024868 / 91342957, eller send ein e-post til frode@hjordalsbygda.no. For tilbod om overnatting og/eller bevertning, ring Telegardar BA (også ved Frode Odberg), på tlf 35024950 / 91342957. For meir informasjon om miniseminar i regi av Kulturlandskapsenteret, ring Ingvill på tlf 35024067 / 99258391 eller send ein e-post til post@kulturlandskapsenteret.no (sjå også www.kulturlandskapsenteret.no).

Slåttekurset på Ryghsetra 5. – 8. juli 2007

Kurs i bevaring av biologisk mangfold og tradisjoner knytta til kulturlandskapet.

Slåttekurset på Ryghsetra 2007

foregår i tidsrommet torsdag 5. juli på ettermiddagen til søndag 8. juli ca kl 16. For fjortende året på rad inviterer **Naturvernforbundet i Buskerud** til kunnskapsrike dager i slåttenga ved Hagatjern i Nedre Eiker kommune. Kursstedet ligger 4 km fra Mjøndalen og ca 15 km fra Drammen. Kurset tar inntil 25 deltakere og medfølgende barn. I tillegg kommer inntil 25 medhjelpere.

Solsetra leirsted

ligger ”vegg i vegg” med slåtteenga på Ryghsetra. På Solsetra er det innkvartering på 2 eller 3- sengers rom. Innimellom arbeid og teori får vi her servert alle måltider av ”kjøkkengjengen”. Det blir også tid til badeturer ned til Hagatjern, 100 m unna! Områdene vi ferdes i og kursets program gjør dette til et **familievennlig arrangement**.

Fra programmet

Kurset mål er å styrke kunnskapen om og interessen for praktisk skjøtsel av biologisk verdifullt kulturlandskap. Hovedvekt er lagt på **engas økologi**, med fordypning i karplanter (ca. 170 reg. arter) og insektenes liv. Videre blir det gitt en grundig **innføring i ljåen som redskap** og bruk av denne. Her er det de nærmere 30 måla med urterik slåtteeng som er øvingsfeltet. Graset skal også opp på hesjer! Et annet hovedemne er **lauvingstrær og deres biologi**. Her er det tilbud om praktisk arbeid, der vi bl.a. lager noen kjerv. Lørdag kveld inviteres det til stor slåttefest med rømmegrøt. Spennende mat, med blant annet oster fra **Eiker Gårdsysteri** og fiskeprodukter fra **Villfisken ved Sperillen**, serveres under hele kurset.

Møteplass

Kurset har blitt en **møteplass for mennesker med interesse for kulturlandskapet**. I tillegg til **handlingsbåren kunnskap** kan man få ideer fra den store litteratursamlingen, utveksle erfaringer eller kjøpe seg ei god bok eller et nytt ljåblad! I 2007 jobbes det med spennende kulturinnslag, besøk fra Buskeruds vennskapsfylke **Pärnu i Estland** og besøk fra regionen **Extremadura i Spania**. Av våre medhjelpere kommer 4-5 personer fra Sverige.

Kursavgift 2007

Voksne	1.700 kr
Ektefelle/samboer, studenter og ungdom (15-20 år)	1.200 kr
Barn 8 - 15 år	650 kr
Barn u/8 år	450 kr
Maks pris familie	3.800 kr
Voksne deltakere betalt av jobben	2.200 kr

Kursavgiften dekker innkvartering, alle måltider og kursmateriell. Sengetøy må medbringes.

Informasjon, påmelding m.m.

For spørsmål, påmelding (fortløpende) etc. Kontakt: **Naturvernforbundet i Buskerud**.
Postadr.: 3322 Darbu. Fylkessekretær/kursansvarlig Per Øystein Klunderud - tlf. 32 75 05 04,
e-post: pedrokl@online.no. Hjemmeside: www.naturvern.no/buskerud

Det är prickigt av får på markerna omkring Järvsö

Text Ingrid Jarlebring. Foto Kerstin Silén

När jag besökte Kerstin och Jakob Silén en dag i oktober skulle deras 300 tackor snart stallas in så de var hämtade utifrån olika marker. Åkrarna omkring Skästra kryllade av får.

Kerstin och Jakob och deras 4 barn bor tillsammans med Jakobs föräldrar på en Hälsingegård. Kerstin bakar bröd till ett sommarcafé i Järvsö och kokar sylt och marmelad för försäljning. Jakob jobbar som konsult till organisationen för Hälsingegårdar i Ljusdals kommun. Dessutom driver de Bo på Hälsingegård och har grupper på mat och visning. På sommaren har de ofta nattgäster. Utan hjälp från far och morföräldrar skulle de inte klara allt detta.

”Det går så länge det är roligt” säger de.

Familjen jobbar också med restaurering av betesmarker. Många i Järvsö sörjer igenväxningen längs Ljusnan. I många år hade man röjardagar i juni men det har minskat. Nu planerar man att stängsla och skaffa betesdjur. Man har upptäckt att det är ganska tröstlöst att röja buskar om inte marken betas efteråt.

Det är brist på betesdjur i Hälsingland. Marker växer igen. Många markägare önskar att låna betesdjur över sommaren. Kerstin och Jakob började för några år sedan att hyra ut får. Den första blev mycket nöjd med landskapsvården. EU-reglerna försvårade emellertid att låna djur, så han byggde eget fårstall och köpte egna får.

Siléns ville gärna fortsätta att låna ut får men oroade sig för att bryta mot någon regel. Så i stället har de sålt tackor med lamm på våren och köpt tillbaka dem på hösten. Hitintills har 6 markägare köpt 3-20 tackor var. Det är således ingen stor kommers ännu. Men affärsidén har heller inte marknadsförts alls.

Jakob beklagar att de många reglerna försvårar affärsidén.

Siléns håller noga kontakt med den som sköter fåren med stängsling, vattning, minéralfoder och daglig tillsyn

Tänka på vid uthyrning av djur:

* Hyresvärden måste ha ett produktionsplatsnummer och en journal.

* Skriv in i journalen när djuren kommer och åker.

* Skriv i egna journalen att djuren är tillfälligt ute.

* Låt ett transportdokument följa de transporterade djuren. Hyresvärden ska spara det i 6 år. Vid hemtransport ska ett nytt dokument skrivas och sparas i 6 år hos djurägaren.

*Reglerna för transportfordon håller på att omprövas. Kontakta kommunens djurskyddsinspektör för att få reda på vad som gäller i det speciella fallet.

* Hållandetid för

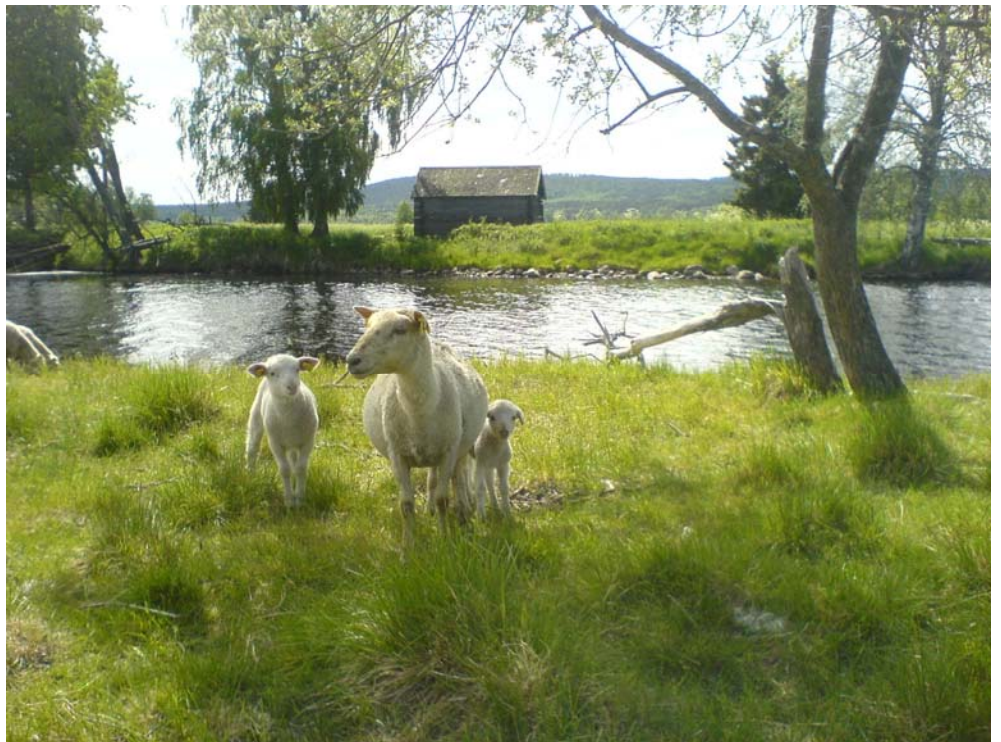
kompensationsbidrag är 2 månader fr.o.m. den dag SAM-ansökan kom in. När djuren bara är utlånade räknas de med som underlag för ägarens kompensationsbidrag.

* I alla miljöersättningarna räknas utlånade djur med som underlag för ägarens stöd.

* Kontakta gärna länsstyrelsen vid osäkerhet om reglerna.

Behöver du betesdjur till din betesmark? Behöver du mer mark till dina betesdjur?

Gå in på www.bete.se Där finns också tips på avtal mellan markägare och djurägare.

Så här fint kan det bli i hagen om fåren får hålla efter undervegetationen.

MIMES

Spørg Lommen om kulturlandskab.
Vi forsøger at svare her i spørgespalten/
brevkassen **Mimes Brønn**
Har I supplerende viden, så send den
til bjoern@post.tele.dk, så kommer det
med næste gang.

Den som drikker av Mimes brønn blir klokere for hver gang.
Odin måtte ofre det ene øyet for at få smake på vannet.
Det ligger ligger der ennå.
Brønnen ligger ved roten av det store verdenstreet
Yggdrasil.
Normene Urd, Verdande og Skuld dynker treet med vann, at
det ikke skal tørke ut.
For den dagen treet dør, går hele verden under.

Det har av kommunen här getts ut en
Naturguid, där ängen på Weckla finns med. I den
uppges felaktigt att här finns slättegubbe (*Arnica
montana*) och fältgentiana (*Gentianella
campestris*) på ängen.

Då är frågan, ska jag så in slättegubbe och
gentiana? Var är det i så fall lämpligt att hämta
frö? Var slättegubbe längre tillbaka vanlig i
centrala Sörmland?

I Lommen Nr. 24, Maj 2000, sid. 4, har jag
tidigare ställt frågor kring hur ängsväxter sprids.
Jag har också läst att insekter och lavar flyttas i
naturvårdande syfte.

Frågan den här gången är att djupare belysa
människans, bondens roll i ängsväxternas
spridning. Jag är helt övertygad om att i det
förindustriella jordbruket, så var bonden för
många arter den största fröspridaren både
medvetet, via hösmul till förbättring av ängar och
indirekt via alla transporter med häst som
förekom. Man hade naturligtvis bränsle (hö) med
sig på lasset.

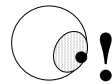
Därför menar jag att, för att råda bot på följderna
av isolering och fragmentering av arter och
habitat, bör vi intensivare föra runt frö till de
ängar och betesmarker vi har kvar, eller hur?

Hoppas någon finner frågan intressant och vill
svara.

Med vänliga hälsningar Christer Boethius.

Mime har fået 2 meget interessante svar.
Læs dem i forkortet version her i brønnen.
Eller i fuld længde på www.n-kf.org

Og send dit eget svar - til Mime eller netstedet!

! Kære Christer Boethius

Personlige synspunkter med ønsket om en tiltrængt debat:

Bevidst spredning af planter og dyr er lige så gammel
som mennesket. I det meste af historien har det været en
fri og lovlig aktivitet, som ofte blev påskønnet som en
forbedring af produktion og forskønnelse. Helt op i 1900-
tallet havde anerkendte og fornemme "naturalization
societies", til formål at forskønne naturen ved at få arter
til at trives frit i naturen på tværs af lande og kontinenter.

Fokus på planetens biodiversitet og problemer med
invasive arter har ført til et skift i holdningen.

Men hvad har det med **Christers slättegubbar** at gøre?

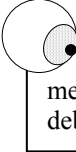
Han kommer i tvivl om, han gør skade ved at hente frø til
sin eng indenfor korte afstande.

Jo mere forandret naturen bliver, jo mere kommer de
naturlige processer i højsædet, så vi helst slet ikke må
blande os i naturens gang, hvor den endnu er uforstyrret.
Det gælder også den kulturbetingede natur, selvom
værdien af autentisk drift efterhånden er alment erkendt.
At spredning af høsmuld og udsåning af ønskede arter er
autentisk drift, er åbenbart vanskeligt at erkende.

Bevidst (medvetet) **frøspredning kan være nødvendig**
under visse forudsætninger: Hvad nytter det at standse
negative påvirkninger og genindføre bæredygtige
driftsformer, hvis arterne ikke længere kan genindvandre
ved egen hjælp?

BRÖNN

(Personlige synspunkter med ønsket om en tiltrængt debat **fortsat**):

Mange dyre projekter i Danmark har blot ført til trivielle floraer af letsprede

konkurrence-strategier.

Naturligvis skal man først og fremmest genskabe gode biotoper og spredningskorridorer. Jo flere arter, som kan komme ved egen kraft, des bedre.

Men mange arter nåede vi ikke at sikre. Og en stor del af vores flora er helt afhængig af mennesket.

Netop frøspredning er en nøgle, naturforvaltningen ikke har brugt. Vi mangler studedrifter, hvor dyr tabte frø fra maven, pelsen og mellem klovene og på turen. Kvæg, heste og får græsser heller ikke længere over store områder. Og oldensvin og transport af naturhø er hørt op. Frøspredning langs veje og jernbaner er overvejende trivialarter og trivielle biotoper.

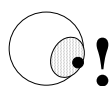
Vi mener derfor, at bevidst udspreddning af frø kan være anbefalelsesværdig under **en række forudsætninger**:

1. Når en art vides at have vokset på lokaliteten tidligere.
2. Når tabet af den skyldes menneskers indgreb eller "ohævd", og man har skabt muligheder for fornyet liv.
3. Når frøet er lokalt indsamlet fra store og stærke populationer, som ikke skades. Pas især på sjældne arter.
4. Frøene bør blot udsprede på voksestedet. Kan de selv klare at spire og gro, er lokaliteten igen blevet egnet.
5. Man holder sig inden for et evt. etableret kvadratnet (f.eks. Atlas Flora Danica og inventeringen af Skånes Flora, som begge bygger på et 5x5 kilometer kvadratnet). Så man ikke forstyrrer billedet af arternes udbredelse.
6. At genindføre arter, som er uddøde i en større region eller et helt land bør bygge på en myndighedsbeslutning. F.eks. genudsætningen af bæver i Danmark.

Resultatet af moderne naturforvaltning kan blive **meget lidt autentisk** hvis man ikke vil tillade indførelse af planter, som netop var karakteristiske for det oprindelige landskab. Man kan ikke anstændigvis argumentere for dyr naturforvaltning med at vi vil få varieret natur med sjældne arter, hvis man inderst inde ved, at de aldrig vil indfinde sig.

Forskellige argumenter, følelser og fremtidsprognoser er i konflikt. Kendskab til kulturlandskabets historie og processer er vigtigt for debattens kvalitet.

med venlig hilsen og ønsket om en god debat
Henrik Jørgensen og Kaj Sand-Jensen

Vad får man plantera – och var?

Våra landskap förändras, sambandet mellan markanvändning och platsens förutsättningar är inte längre självklar och tydlig.

Genom att se på en jordmånskarta kan man ganska exakt säga vad som var åker på 1930-talet, och vad som var äng och betesmark på 1800-talets början i södra Finland.

Men inte när det gäller det nutida landskapet.

Nu mera byggs hela stadsdelar på de bästa åkerjordarna och skog röjs för boende. Detta försöks anpassat till naturliga förutsättningar genom m.a. grönanläggning. Vem som helst kan plantera vad som helst på egen mark, utom Cannabis, som blir utsatt för polisrazzior nu och då.

Trots detta är intresset för traditionella landskap stort. Kommunala parkförvaltare och villaägare vill ha äng i stället för gräsmattor. Barn och ungdomar i 4H-klubbar samlar frö som säljs till allmänheten. Företag som både samlar och odlar ängsfrö har ökat sin verksamhet enormt.

Fröfirmor, plantskolor och blomsterlöksodlare har mer och mer traditionella växter av alla slag, också växter från naturen, som ris och ormbunkar. Arter som varit försvunna eller aldrig sålts, finns nu allmänt på listorna.

Fröfirmor erbjuder ängsfröblandningar enligt växtplats, eller färg... Ofta är de komponerade utomlands av arter som varit sällsynta i vår natur eller inte alls hör hit. Dom används messt på små ytor och misslyckas ibland helt, så deras inverkan är liten. Men i teorin kan något lyckas alltför bra, sprida sig i naturen och förorsaka skada och förargelse. Jättebjörnlöka, vresros, balsamin och lupiner är alla rymlingar från trädgårdar och parker.

Planterade inhemska träd och buskar kan ge botanister bekymmer: Landskaphistorikern med tillgång till kartor kan i framtiden veta att dom planterades år 2000, och inte är naturliga eller rester av en herrgårdspark. Men kommer dom från inhemska plantskolor eller andra breddgrader? Efter två år i plantskolans odlingsland kan växten kallas inhemsk. I EU betraktas växterna som föremål som produceras inom EU-området, inte som levande delar av naturen, anpassade till särskilda betingelser.

Det traditionella landskapet i Finland var lättläst: Stora ädelträd och parkväxter förekom nästan bara i gamla kulturmiljöer; naturliga lundarna var mestadels röjda till åker. Många trädgårdsväxter har skvallrat om gammal odling, likaså ängsväxter och ogräs. Men många spår har utsuddats genom den flitiga odlingsverksamhet.

Man måste vara glad över intresset för traditionella växter och kulturlandskap, men grytan har blivit ordentligt omrörd: Man ser almar på en bensinstation, lärkträd och sembratallar längs motorvägarna, ängsytter med exotiska örter. Växterna i landskapet förändras både genom samhällsförändringar och genom odling. Om hundra år kan växterna vara svåra att placera in i sitt sammanhang.

Bör vi vara noggrannare med växtval när vi planterar? Till och med när vi väljer rätt art enligt växtplatsens naturliga betingelser kan det bli fel, på grund av kulturella omständigheter. I odlings- och kulturhistoriskt miljöer med stora skyddsvärden borde vi omsorgsfullt beakta olika faktorer, när vi sätter spaden i jorden.

Att återinföra något av lokalt växtmaterial som tidigare funnits, kan knappast vara något stort fel. Men kanske det stod fel i inventeringsprotokollet?

Camilla Rosengren landskapsarkitekt Helsingfors
21.03.2007

”Consultation on the communication on halting the loss of biodiversity by 2010 and beyond”.

Av Pål-Morten Skollerud

EU hadde i februar 2006 en høringsrunde om temaet i overskriften.

For NKF er det naturlig og ønskelig å være med i slike høringer. I vår formålsparagraf heter det ”Nordisk Kulturlandskapsforbund har som målsetting og øke interessen for de nordiske landenes kulturlandskap, spre kunnskapen og kulturlandskapet og **verne om verdifulle kulturlandskapsmiljøer i Norden.**”

Disse målsettinger skal NKF arbeide for, og da er det viktig å fremme disse synspunktene gjennom høringer der anledningen byr seg.

Høringen hadde plukket ut noen såkalte ”nøkkel utfordringer” og forslag til å løse de. Da det var en omfattende høring, skal vi her bare nevne noen eksempler.

De senere årene er det opprettet en god del områder langs kysten, i skog og fjell, med strenge restriksjoner mht bruk. Men hva med områdene rundt uten noen form for ønsker eller krav til bruken? Disse vil kunne ha sterk, negativ innvirkning, f.eks i form av avrenning og avdrift. NKF er av den oppfatning, at det også der skal tas hensyn, da det ellers vil få en negativ innvirkning inn i de restriksjonsbelagte områder. Dette hensynet skal tas uavhengig av typen område – som for eksempel marint, jordbruksområde, skog eller fjell. Her kan det være tilstrekkelig med informasjon om hva små endringer i bruksmønster kan bety.

Klimatiske forandringer vil ha innflytelse på det biologiske mangfoldet. NKF støtter tiltak for å bremse opp og helst stoppe utslippene av klimagasser som er hovedårsaken til disse forandringene.

Skal EU lykkes med å bremse – og helst stoppe – tapet av biologisk mangfold, må dette inn som et viktig politisk mål. Hittil har økonomisk utvikling på bekostning av mangfoldet vært styrende. Og det er all grunn til å frykte at dette vil kunne skje også i nær fremtid, med nye, fattige medlemsland, som frem for alt ønsker rask økonomisk utvikling. Der betraktes i stor grad ivaretagelse av kulturlandskap og biologisk mangfold som en brems for utviklingen.

Den stadig økende verdenshandel er en stor trussel for biologisk mangfold. Vi finner en rekke eksempler på uønsket spredning av store og små organismer fra en verdens del til en annen, som kan ha svært uheldige konsekvenser. NKF støtter EU sine tanker om å få bedre kontroll med dette.

*Iberisk skovsnegl har ædt næsten en hel Karl-Johan!
(Foto: Bjørn Petersen)*

Mad og Miljø i Norden

Interesse for lokal mad

Lysten til lokalt producerede fødevarer stiger dramatisk i disse år. Overalt i de nordiske lande kommer nye producenter til. Nye tilskudsordninger opmuntrer til nye initiativer. Der er regionale fødevaremesser og gastronomiske rejser.

I Lommen nr. 1, 2005 skrev jeg i "Spis dit landskab" hvordan lokal fødevarerproduktion kædes sammen med kulturlandskab, biodiversitet og udvikling i landdistrikterne. Siden da er meget sket:

Tre af de største fødevarer virksomheder i Norden har taget initiativ til udvikling af nye produktlinjer med kulturhistoriske traditioner og med brug af lokale råvarer. De nordiske landbrugsministre og Nordisk Ministerråd har lanceret en vidtgående satsning på udvikling af nordiske fødevarer, altså fødevarer med en specifik og genkendelig nordisk karakter. Ambitionen er at sætte det Nordiske Køkken på verdenskortet på niveau med andre af verdens store regionale køkkener: det baskiske, det toscanske, det provencalske osv. Det nordiske køkken skal kendes på en særlig friskhed, egne forarbejdningsmetoder, naturnær produktion og vidtgående anvendelse af naturen egne produkter.

Ost, øl og spiritus i Norden – på niveau med verdens bedste? Mejeriselskabet ARLA planlægger en serie oste, fremstillet af upasteuriseret økologisk mælk fra gamle danske malke racer, der græsser på enge og overdrev. Køerne skal i videst muligt omfang fodres med frisk græs og hø af hensyn til smag og fødevarer sikkerhed. Retningslinjer for græsning og høslæt skal genskabe og opretholde biodiversiteten på naturarealerne.

Carlsberg-bryggerierne udvikler øltyper med særlig nordisk karakter. Udgangspunktet bliver de gamle byg-, hvede-, rug- og havresorter fra Nordisk genbank, såvel landracer som tidligt forædlede sorter. Man har kun liden viden om disse sorters smag og malt-egenskaber. Ud over humle vil man eksperimentere med nordiske urter, rødder og bær som porse, enebær, tyttebær og mosepost (Ledum). Der er fundet belæg for, at omkring 85 forskellige urter har været anvendt i nordisk øltradition. Humlen bliver udvalgt blandt de 25 gamle nordiske sorter, der er under afprøvning. Måske vil også vildformer fra helt op nord for Den Botniske bugt indgå.

På det seneste har Vin&Sprit startet et udviklingsprojekt, hvor man på samme vis vil skabe en serie destillerede brændevine på niveau med verdens bedste.

Purpur Ensian, *Gentiana purpurea*. Nævnes som humleerstatning med behagelig bitterhed af Bromelius så tidligt som 1687. Den

kunne i Danmark købes på apoteket til samme formål i 1800-tallet. Vokser fåtalligt i Norge og Sverige. En god kandidat til nordisk øl. Men kan bestanden tåle indsamling? Kan den dyrkes uden at det går ud over smags-kvaliteten? Eller kan den fremmes gennem hensigtsmæssigt tilrettelagt naturpleje?

Nogle af de bedste franske oste kommer fra græsgange, rige på andre ensian-arter. Har vi her et eksempel på hvordan en nordisk produktion af terroir-ost kunne kombineres med urteindsamling til øl og måske spiritus og samtidig sikre landskabsvedligeholdelse?

Forskningen kommer med

Ideerne bygger på terroir-begrebet: Smagen skal afspejle lokalområdets naturgeografi (jordbund, klima, plantevækst etc.) og traditionelle produktionsprocesser; f.eks. gamle racer og sorter. Det skal kunne duftes, smages og mærkes entydigt og unikt. Der fodres efter nøje fastlagte principper. Mælken tilvirkes og osten lagres efter ofte flere hundrede år gamle traditioner .

Det er høje krav at stille. For få år siden ville man kalde det ren overtro, men i dag kan man faktisk måle specifikke smags- og aromastoffer fra foder, race, tilberedning og lagring. Frankrig er langt fremme: 40.000 gårdmejerier. I Sverige er der 90; i Danmark vel knap 9!

De kan noget i Sverige

Atlasen "Smaklust" (udgivet af Eldrimner, Sveriges nationale center for udvikling af småskala fødevarerproduktion. www.eldrimner.com.) over hele Sverige har 894 blå eller brune nummererede lokale producenter af ost, charcuteri, røget fisk, brød eller noget helt 5.

En af de nordligste fremstiller kaffeost, andre forarbejder renkød eller producerer ost fra ko, får eller ged, røget fisk, grøntsager osv. Aktiviteter, der direkte er med til at bevare et åbent kulturlandskab i drift. Produkternes kvalitet og særpræg afhænger af mælk og kød fra lokalt tilpassede racer, fodret med områdets karakteristiske hø, græs og urter. Og af traditionel forarbejdning, lagring, bagning etc.

I 20 år har Eldrimner arbejdet for småskalig osteproduktion efter de rige traditioner fra fäboddriften.

Produktion på fäbod i Jämtland. Projektet Fäbodriket.

Mobile ostemejerier, først til ged og får, nu også ko. Man kan leje dem i en tid og prøve sine ideer inden egen investering. Øget forarbejdning giver økonomi til at fastholde bruget under Jämtlands fjeldnære, landbrugsmæssigt svære betingelser. Mælkens særlige kvaliteter gavner osten og dens pris. Fäboderne kan fortsat udnyttes f.eks. til sommerudlejning eller servering. Og den særlige flora og fauna består. Hvor industrilandbrug specialiserer sig i et enkelt produkt eller del-produkt (f.eks. smågrise) satser man her på synergi mellem forskellige produkter og producenter.

De lokale småproduktioner gavner kulturlandskabet mere end nogen offentligt finansieret naturpleje.

Men desværre produceres lokale højkvalitetsfødevarer ikke altid kulturlandskabeligt og biodiversitets "korrekt". U hensigtsmæssig græsning og høslet, brug af uegnede racer, forkert jordbehandling, vedligeholdelse af bygninger, hegn og andre faste elementer kan forringe eller ødelægge værdier.

Producenter og rådgivere uden bevidsthed om det komplekse samspil mellem kultur og natur går glip af unikke karakterer og konkurrencedygtige fortællinger på et stadig mere kritisk marked. En korrekt græsning med høslet genopretter den lokale flora, den unikke mælk og den lækre ost, der ikke kan efterlignes noget sted, og som derfor hører hjemme i markedets dyreste segment.

"Eat the View" under The Countryside Agency i England fremmer sådanne produkter.

Rapporten "Exploration of the relationship between locality food and landscape character". (Se www.countryside.gov.uk/LAR/Landscape/ETV/research/agri.asp.) gennemgår 123 lokale fødevarer

med en kvalitet og historie, der giver dem PDO- og PGI-garanti i EU (Protected Designation of Origin og Protected Geographical Indication). Historie, tradition og processer beskrives - i sig selv appetitvækkende! Men især vurderer rapporten produktionernes virkninger på landskab og biodiversitet. F.eks. gamle hegnssystemer, racer og frugtsorter, påvirkning af havbund og havnens kulturmiljø oma. Målet er at rådgive om bedre påvirkninger, så landskabet trives.

I Somerset Levels i Sydvest England produceres Salt Marsh Lamb - og de store arkæologiske værdier vedligeholdes.

Undersøgelsen er inspirerende læsning. De lokale fødevarers fremgang i Norden må give basis for et lignende initiativ. Hidtil har der været svag søgning til EU's mærkningsordninger. Bl.a er bureaukratiet for stort. Under 10 produkter står på listerne; bl.a. Skånsk Spettekake, finsk Lapin Puikula (en kartoffel) og Dansk Danablu ost. Men der vil komme flere. Ikke for stor eksports skyld, men for brandingens. Hvor mange besøger Normandiet uden at smage Calvados og cidre, eller Bornholm uden røget sild?

Ny Nordisk Mad

Måske er der nu en chance. Nordisk Ministerråd satser i 3 år på at brande og synliggøre Norden gennem fødevarer. Natur og gen-ressourcer bliver centrale sammen med produktion og forarbejdning. Da Norden ikke er ensartet, vil de enkelte regioner blive fremhævet: Smagen af Jämtland, Hordaland, Bornholm, Grønland, Ålandsøerne osv. En større mangfoldighed af råvarer med terroir-kvalitet skal udvikles, og forarbejdes til større værdi. Programmet skal styrke netværker, der f.eks. kan undersøge smags- og naturkvaliteter. Se http://www.norden.org/jord_skog/nordisk_mat/sk/index.asp.

Velbekomme

Mange har appetit på nordiske landskaber, men kun få ved, hvad der sker, når de spiser landskabet. Her er et område, hvor Nordisk KulturlandskabsForbund kan gøre en forskel.

Styrelsen ser frem til kommentarer og initiativer fra læserne!

Læs uforkortet version på www.n-kf.org

Nordiske bær, grøntsager og svampe kommer til at indgå i Nordisk Ministerråds nye satsning på mad.

Søren Espersen

Kulturhistorisk recept.

Lena Bergils

Nordiska förbundet för kulturlandskap bildades vid ett möte i Nyköping, Södermanland, Sverige den 24 – 25 maj 1986. Mötet sträckte sig från fredag kväll till söndag kväll och omfattade dels diskussioner om bildandet, dels föredrag och dels besök i miljöer med värdefulla och/eller spännande landskap. Även det icke-materiella kulturlandskapet fanns med genom musik, sägner och mat.

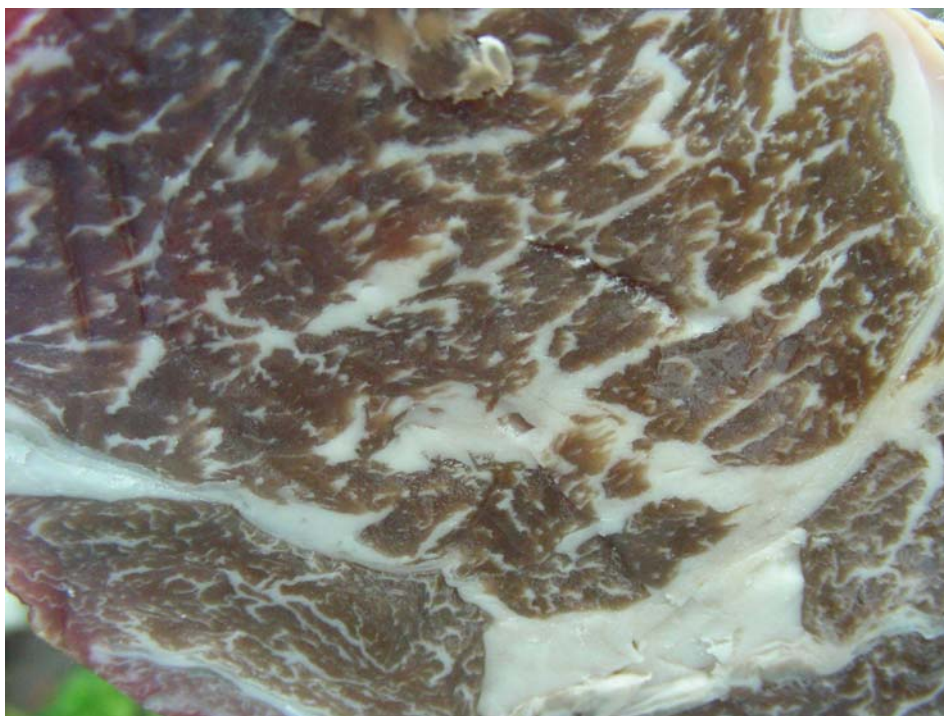
Det har nu gått 21 år sedan dess och vid varje årsmöte runt om i Norden har det serverats lokala rätter och oftast också baserade på lokalt producerade råvaror.

Lommen kommer framöver i varje nummer att ge recept från de olika årsmötena. Här börjar vi med Nyköpingsmötet.

Vi samarbetade med folkhögskolan i centrala Nyköping, som ställde upp med lokaler och tillhörande resurser och med vandrarhemmet strax intill när det gällde boende. En del deltagare bodde också hos svenska värdar i staden. På fredagskvällen, när alla hade anlänt, bjöds på en köttstuvning och till efterrätt knäckäppelpaj med vispad grädde (eller vaniljsås).

Köttstuvning (cirka fyra portioner):

4 hekto rimmad
oxbringa
1 stor morot
½ kålrot
1 purjolök
1 gul lök
½ rotselleri
4 potatisar
1 lagerblad
3 kryddpepparkorn
3 vitpepparkorn
salt efter smak
hackad persilja att
strö över
vatten eller buljong

(Foto: Bjørn Petersen)

Skär kött och rotsaker i tärningar, cirka 2 x 2 centimeter. Koka sakta under lock i kort spad (inte för mycket vätska) tillsammans med kryddor. Vänta med potatisen och lägg i den när morötterna känns mjuka. Låt puttra några minuter tills potatisen också är mjuk. Smaka av och salta och eventuellt peppra litet. Strö rikligt med hackad persilja över.

(Om ni inte hittar färdigrimmat oxkött, så går det att snabbrimma färskt kött. Blanda en lag av vatten, salt, helst grovt och socker, gärna farin. Koka upp och låt svalna, lägg i köttet och låt ligga några timmar. Proportionerna ungefär 1 lite vatten på 1 1/2 dl salt och 3/4 dl socker. Se till att hela köttstycket ligger under i vätskan.)

Dricka till: Gärna svagdricka, annars öl, vatten, lingondricka eller mjölk.

Knäckäppelpaj:

3 fasta, syrliga äpplen
Smör
vitt strösocker
vitt vetemjöl
mald kanel
(ev. litet citron)
Tjock grädde till vispning
eller till vaniljsås:
1 ägg
1 matsked socker
2 dl gräddmjölk (hälften
mjölk, hälften grädde)
1,1/2 tesked vaniljsocker
½ dl tjock grädde, hårt vispad.

(Foto: Bjørn Petersen)

Skala, ta ur kärnhus och skiva äpplena grovt. Smörj en eldfast form med litet smör. Lägg i äpplena. Om de inte är tillräcklig sura, fukta med litet färskpressad citronjuice. Pudra med litet mald kanel. Skiva kallt smör i en skål, strö över rikligt med socker och hacka samman. Slå i litet vetemjöl och fortsätt att hacka samman. Skall inte bli en slät smet utan som små klimpar; ”smulor”, av socker, smör och mjöl. Strö ut klimparna över äpplena i formen så att de täcker äpplena.

Pudra eventuellt litet mera kanel över smultäcket, klicka litet extra smör och sätt in i ugn i 30 – 35 minuter, 175 grader.

Proportionerna är ungefär lika mycket socker som smör och hälften så mycket mjöl. Hur mycket man måste göra beror på hur stor yta formen har. Smultäcket skall inte vara tjockt utan man skall nästan ana äpplena igenom det.

Serveras varm/ljummen med iskall vispad grädde eller med vaniljsås.

Vaniljsås:

Tag en kastrull – helst inte aluminium och slå i ägget och sockret. Vispa tills det är luftigt och pösigt. Häll i gräddmjölken och låst såsen värmas tills den sjuder (får inte koka) medan man vispar (trävisp) tills såsen tjocknar. Ta kastrullen av värmen och fortsätt att vispa tills såsen svalnat (sätt kastrullen i litet kallt vatten i diskhon så går det fortare). Tillsätt då vaniljsocker och den vispade grädden.

Använd helst smör, inte margarin.

Efterrätten är kanske inte någon smaltmat men det kompenseras av den nyttiga och sunda soppan. Och det är ju trots allt hälsosamma äpplena i pajen.....

Mötet började alltså på fredag kväll med middag och avslutades på söndagen med en gemensam frukostmiddag i det gröna. Två middagar, en lunch, en frukostmiddag, sex kaffeomgångar, två dagars bussutflykt – detta kostade år 1986 varje deltagare 75:- ! De som bodde på vandrarhemmet fick betala 50:- natten för sina rum om de ville ha lakan, annars 40:- rummet med egna lakan. Ändå är det inte mer än 21 år sedan. Undrar just vad man kan få för 75:- i dag?

Nästa gång blir det recept på en underbar ängamat (redd grönsakssoppa) och svartbröd från mötet på Åland försommaren 1987. Och eftersom det numret kommer efter 2007 års årsmöte i Norge, kanske vi också får med något alldeles pinfärskt norskt matminne.

FASTE KØRESPOR PÅ FLADER MED HØJRYGGEDE AGRE OG JERNALDERAGRE.

Tanker, fornemmelser og overvejelser om emnet. Det jeg her skriver bør kunne genfindes i VEJLEDNING, INSTRUKS og UNDERVISNING – og selvfølgelig ude i skoven.

Såvel naturen som kulturen skal passes og plejes. Naturen skal passes og plejes på sine præmisser og kulturen så sine. Ofte kan dette kombineres og gå op i en højere enhed, men ikke altid.

Den danske Skov og Naturstyrelse skal arbejde efter ”Naturskovsstrategien” for at fremme biologiske og kulturhistoriske værdier i det generelt ret hårdt drevne danske skovbrug.

Naturskovsstrategien kræver af mange gode grunde bl a at der udlægges faste kørespor for skovmaskiner. Men dette princip tror jeg ikke i alle tilfælde er godt for alle dele af ”kulturen”.

Det er godt når det handler om punktvisse fortidsminder som gravhøje dysser mv. Og om diger.

Men på arealer med oldtidsagre, bør principperne neddæmpes, og måske helt tilsidesættes.

Når det handler om arealer med agerspor, skal det først og fremmest slås fast med 7-tommersøm, at **der aldrig må køres på dem uden at jorden kan bære.**

JEG FORESLÅR FØLGENDE RETNINGSLINIER FOR FÆRDSEL PÅ HØJRYGGEDE AGRE:

Der må aldrig køres på højryggede agre uden at jorden kan bære.

D.v.s. der må kun køres i vinterperioder med hård frost og snedække, eller i knas tørre somre.

Der skal anvendes maskiner med minimalt marktryk og træk på alle hjul.

Der skal køres på langs af agrene - ikke på tværs - uanset om det giver omveje.

Fældningen skal være retningsbestemt – altså ligeledes på langs.

Udslæbning anses for at gøre større skade end udkørsel, så udslæbning bør undgås.

Store effekter skal transporteres med kævlevogn. Øvrige effekter køres også ud.

Effekterne skal oparbejdes i så lette enheder som forsvarligt/ vægten afpasses til jordens bæreevne.

Når kørsel kun finder sted på jord der er bæredygtig, er der efter mit bedste skøn ikke brug for at udlægge faste kørespor på højryggede agre.

Alternativt kan man udlægge sporene tæt på hinanden – i princippet et spor på hver ager.

Jeg tror nemlig, at det er bedst at fordele kørslen så meget som muligt på hele fladen, frem for at koncentrere færdsel på hver anden eller hver tredje ager.

JEG FORESLÅR FØLGENDE RETNINGSLINIER FOR FÆRDSEL PÅ JERNALDERAGRE:

Jernalderagre er mere komplicerede end højryggede agre, og vanskelige for de fleste at se.

De findes som regel på et let skrånende terræn, og på lettere jorde. Markerne er rektangulære i varierende størrelse, og adskilt fra hinanden med lave digevolde eller dyrkningsterrassekanter.

Der må aldrig køres på jernalderagre uden at jorden kan bære.

D.v.s. der må kun køres i vinterperioder med hård frost og snedække, eller i knas tørre somre.

Der må køres på markfladerne, når jorden er bæredygtig, men IKKE hen over digevolde og terrassekanter, som markeres i terrænet, inden kørespor lægges ud, og fældningsretning fastlægges.

Samme krav til køretøjer og oparbejdning af effekter, som ved de højryggede agre. (se ovenfor)

Det er adgangen ind til agerfeltet og fra mark til mark der kan være kompliceret.

Men det vil formentlig kunne gøres. Det skal i alle tilfælde undersøges.

Og kan det gøres tror jeg nærmest, at det kan blive en fordel med faste kørespor.

Men det kræver **assistance fra en jernalderagerekspert**, at få markeret digevolde og terrassekanter, og udlagt sporene. Dem findes der nogle få stykker af.

DIGER OG FREDEDE FORTIDSMINDER som gravhøje og dysser, skulle ikke kunne give problemer. Faste kørespor kan sagtens udlægges parallelt med diger og i tilpas afstand, såvel fra diger som fra de øvrige fortidsminder.

Erling Buhl (kulturhistoriker og NKF-medlem)

Finn Ziegler: Tegning til Eddadigtet ”Rigs vandring” i Martin Larsens gendigtning udkommet 1954.

Fra de nætter gik der
ni maaneder.
Dreng fik Bedste,
han døbttes i vand;

han kaldtes Bonde
hun bandt svøbet,
hans kind gløded,
kvikt spilled øjet.

Han skød i vejret,
og vækst fik han,
studen han tæmmed,
stelled til pløjning,

tømred bolig
og bygged lade,
gjor tømred bolig
og bygged lade,
gjorde sig vogne
og vendte sin plov.

Uddrag af Strategi- og Handlingsplan 2007 – 2011. Se også www.n-kf.org

Målet er at fremme et bæredygtigt helhedssyn på kulturlandskabet, som både omfatter forvaltning, beskyttelse, drift og lokalsamfundets udvikling samt formidling og offentlighedens adgang.

Vigtige problemstillinger og muligheder:

I de centrale landbrugsregioner er der et uholdbart stort pres på kulturlandskabet og dets naturværdier.

Industri-husdyr kvæler naturen i kvælstof. Intensivt plantebrug giver ensidige landskaber. Overstore bygninger skæmmer.

Fremover må desuden frygtes pres fra energiproduktion samt klimændring.

I de marginale regioner falder indtjening og serviceniveau. Det giver affolkning, tilgroning og tab af bl.a. bygningsmasse.

Både bynære landskaber, skærgårdsområder og marginale landbrugsområder trues af bebyggelse og infrastrukturanlæg.

Samarbejde mellem naturbeskyttelse og kulturmiljøbeskyttelse er generelt svagt og formår ikke at dæmme op for truslerne.

Oplevelsesøkonomi og regional fødevareproduktion kan virke positivt på landskab, biodiversitet og lokale kulturmiljøer.

Der mangler oversigt over værdifulde gamle haver og herregårdsparker. Tilskud til restaurering og vedligeholdelse er langt fra tilstrækkelige. Endelig er tilstrækkelig historisk viden og kundskab en mangel i gartner- og anlægsgartnererhvervet.

NKF vil støtte og søge samarbejde med andre som driver tilsvarende arbejde i de baltiske lande og Russisk Karelen

NKF vil delta i det europæiske samarbejde om ordninger, der kan fremme hensynet til kulturlandskabets værdier.

Drive aktiv medlemshvervning, særlig blandt ansatte i landskabsforvaltning og bønder/brugere.

Arbejde for bevaring af gamle kulturplanter og husdyrracer

Arbejde for langsigtede tilskudsformer til kulturlandskab.

Inventering: Hvor er vi repræsenteret – omtalt – og hvor ønsker vi at være det?

Arbejde med industrilandskab initieres i Sverige ??

Styrets faste organisation suppleres ved i højere grad at inddrage medlemmerne i forbundets løbende opgaver.

Handlingsprogrammet revideres senest 2010.

Bidrag til Lommen:

Send gerne tekster, billeder eller forslag til Lommen.

Teknik* Helst elektroniske tekster og billeder; nemmest på email eller download fra netsteder.

* Disketter o.l. er også o.k. *Om nødvendigt kan vi scanne eller omskrive papirmanuskripter.*

* Du kan evt også aftale at én fra redaktionen skriver teksten ud fra en samtale eller andet.

* **Illustrationer** er meget velkomne. Tegninger, fotos og reproduktioner; helst i elektronisk form.

Bedes vedlagt særskilt med billedtekst, og angivelse i manuskriptet, om hvor du foreslår det indsat.

I modsat fald tar vi det mere frit, og vælger f eks måske helt andre illustrationer.

Farver er velkomne, men de kommer kun med på hjemmesiden. Trykket er sort-hvidt.

Længde og tyngde: Lommen har relativt mange korte og let overkommelige indlæg.

Lange og "tunge" artikler er også velkomne, men dem vil vi typisk lægge på kulturlandskabsforbundets hjemmeside www.n-kf.org (med evt farveillustrationer), og lave et kortere, appetitvækkende uddrag til Lommen - med tydelig hjemmesidehenvisning.

Sprog: Alle nordiske. Dog hidtil ingen islandske eller færøske tekster. Det kommer måske en dag.

Betaling: Vi giver ikke honorar, men tager til gengæld heller ikke betaling for annoncelignende indlæg (fx med omtale af din kulturlandskabsrelevante virksomhed eller lignende).

- Vil du støtte arbejdet med penge, siger NKF tak. Selve Lommen har ingen egen økonomi.

Udkommer: Normalt 2 gange årligt: Forår og efterår.

Dialog: Du er velkommen til at se dit bidrag inden trykningen og evt forhandle om ændringer.

Stil gerne eventuelle spørgsmål til redaktøren: bjoern@post.tele.dk

NORDISKA FÖRBUNDET
FÖR KULTURLANDSKAP

Husk årsmødet 9. - 12. august i Hallingdal

Bliv medlem af Nordens eneste forening med temaet kulturlandskab:

Nordisk Kulturlandskabsforbund

Kulturlandskabsforbundet formidler et helhedssyn på nordens landskaber og sætter fokus på sammenhængen mellem natur og kultur.

NKF øger kundskaben om kulturlandskabets værdier. Blandt andet gennem Lommen og Nordisk Bygd, samt seminarer, konferencer og ekskursioner.

Mange af medlemmerne arbejder med jordbrug, forvaltning eller forskning, og vort kontaktnet spænder over både over landegrænser faggrænser og kulturgrænser.

Årsavgift: Enskild: 250 kr/25 €
 Familj/ student/ pensionär: 100 kr/10 €
 Institutioner: 500 kr/50 €
 (Institutionsavgift ger rätt till fem exemplar av samtliga publikationer under året och rätt att sända fyra personer till alla arrangemang. Röstetalet är dock ett)

Nye medlemmer: 0 kr i hele 2007

kontakt den nationale kontaktperson

Finland Johanna Franzén	2 5253601 (arb), 50 3080265 (gsm). Johanna.Franzen@ymparisto.fi		Postgiro 800018-70845295 (c/o Johanna Franzén)
Norge Gunvor S. Green	32 78 93 89 (arb) / 32 71 69 79 gunvor.green@modum.kommune.no		Postgiro 0533 07 03 603 (c/o Gunvor S. Green)
Sverige Olof Stroh	+ 45018 126685 (b o f) olof@stroh.nu	(0)70 276 37 65	Postgiro 77 52 09-0 (c/o Olof Stroh)
Danmark Søren Espersen	+ 45 3678 3028 tordenhuset@mail.dk		Postgiro 8 96 50 80 (c/o Søren Espersen)
Færøerne Simon Arge	+298 10700 forminn@natmus.fo	Føroya Forminnissavn	Hoivik, PB 1155 FR-110 Thorshavn
Island Birgitta Spur	iso@iso.is	Laugarnestanga 70 105 Reykjavik	
Åland Marita Karlsson	+358-18-16 887 marita.karlsson@ls.aland.fi	+358-18-25 000	

<http://www.n-kf.org>